

Follingbo prästgård

Dokumentation och inventering av park och trädgård

Dokumentation och inventering av park och trädgård vid Follingbo prästgård, Follingbo, Prästgården 1:3

Innehållsförteckning

Inledning	s. 3
Fastighetsuppgifter	s. 3
Allmänt	s. 3
Ägoförhållanden	s. 4
Befintliga skyddsföreskrifter	s. 5
Historik	s. 6
Prästgården	s. 6
Park och trädgård	s. 7
Beskrivning av park och trädgård	s. 11
Särskilda värden	s. 17
Uppföljning	s. 17
Litteratur	s. 18
Bilagor	s. 19

INLEDNING

På uppdrag av Länsstyrelsen i Gotlands län har en dokumentation och inventering genomförts av park och trädgård vid byggnadsminnet Follingbo prästgård, Follingbo sn av Eva Selin, Gotlands Museum. Arbetet har skett under oktober och november 2010. Målsättningen är att ge ett underlag för bedömning av kulturmiljö- och naturvärden samt för framtida skötsel av området.

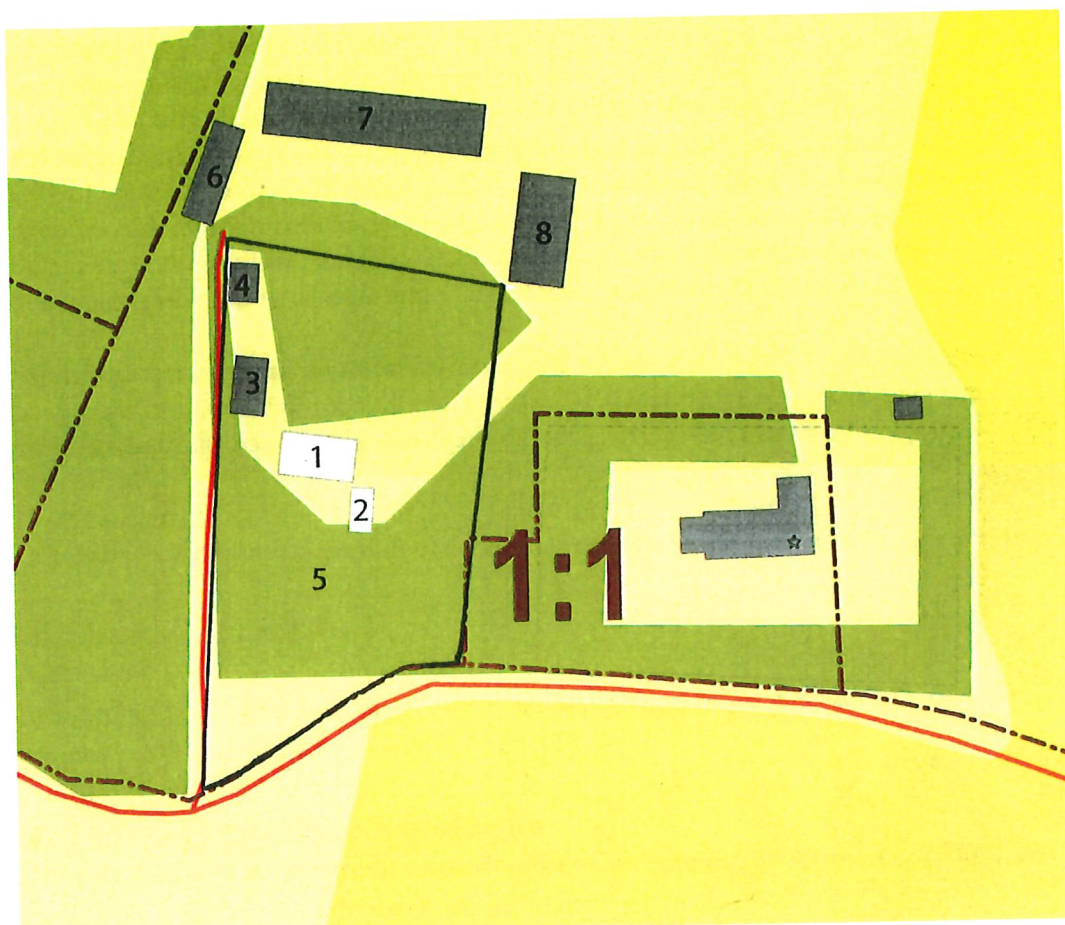
FASTIGHETSUPPGIFTER

Allmänt

<i>Fastighetsbeteckning:</i>	Follingbo Prästgården 1:3
<i>Socken:</i>	Follingbo
<i>Kommun</i>	Gotland
<i>Län</i>	Gotland
<i>Läge</i>	Follingbo prästgård ligger 8 km öster om Visby.

Bild 1. Follingbo prästgård och kyrka 2010.

Bild 2. Situationsplan med byggnadsminnet Follingbo, Prästgården 1:3 markerat.

1 = Huvudbyggand	5 = Lövmärk
2 = Holmbergs flygel	6 = Magasin med höns hus
3 = Flygel	7 = Ladugård
4 = Magasin med avträde	8 = Maskinhall

Byggnaderna nr: 3, 4, 6, 7, 8, ingår inte i byggnadsminnet.

Follingbo prästgård och kyrka ligger i ett öppet landskap. Det tillhör Gotlands bördigare jordbruksbygder och vidsträckt åkermarker omger kyrkomiljön i alla väderstreck.

Ägoförhållanden

Fastigheten ägs av
Rolf Lindvall och Charlotte Gebenius
Follingbo prästgården 517
621 91 Visby

Befintliga skyddsföreskrifter

Lagen om kulturminnen (SFS 1988:950):

I lagen om kulturminnen finns bestämmelser om fornminnen, kulturminnen, kyrkliga kulturminnen, ortnamn med mera. Fornlämningar skyddas enligt kulturminneslagens andra kapitel. Skyddet gäller fornfynd och fasta fornlämningar, såväl kända som okända. Alla ingrepp i en fornlämning kräver tillstånd från Länsstyrelsen. Det är förbjudet att utan tillstånd rubba, ta bort, gräva ur, täcka över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt skada en fast fornlämning.

Fastigheten är byggnadsminnesförklarad med stöd av 3 kap 1 §, första stycket av paragrafen om kulturminnen. Skyddet omfattar huvudbyggnad med flygel samt omgivande trädgård med planteringar och träd, och trädde i kraft 1997-04-01.

Fornlämningar

Det finns inte några registrerade fornlämningar inom området för byggnadsminnet.

Miljöbalken (1998:808):

Naturskydd

Infartsallén och trädraderna som avgränsar fastigheten i väster, söder och öster omfattas av biotopskydd enligt MB 7 kap 11§.

Övriga skydd, föreskrifter och utpekanden

Delar av området är registrerat i Länsstyrelsens inventering av lövmarker (2000). Se karta, bild 2. Grönt område markerar lövmarker (5).

Bild 3. Infartsallén planterad med lind. Holmbergflygeln till vänster.

HISTORIK

Prästgården

I en skrivelse till Landskontoret 1667 omtalas att prästgården brunnit ned helt. Skattdrägningskartan från 1697-98 (bild 4) visar prästgården som ligger väster om kyrkan. Under 1700-talets första hälft består manbyggnaden av flera mindre hus: en byggnad i sten med sal, dagligstuga och spiskammare och en vind och kammare ovanför, en köksbyggnad i sten med litet visthus, ett brygghus, en bagarstuga och en drängstuga i dåligt skick. Genom reparationer 1756-1769 sammanfogades de fristående husen till en manbyggnad som försågs med överbyggnad 1767.

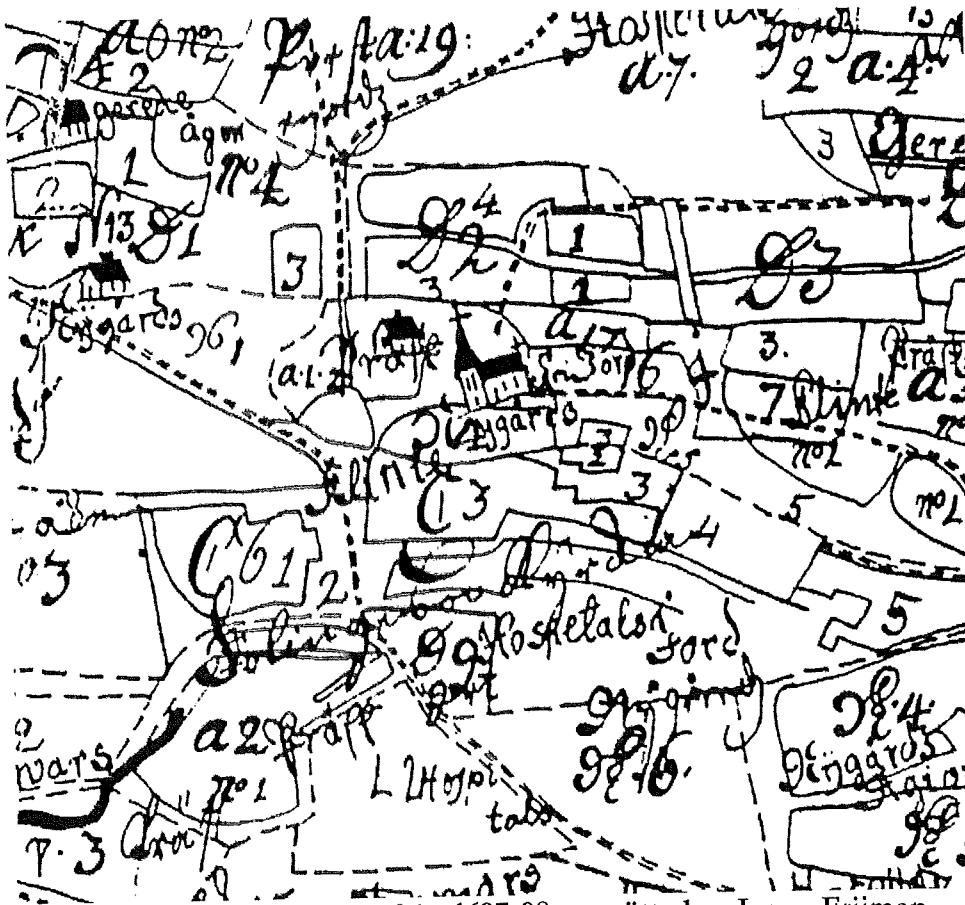

Bild 4. Skattdrägningskarta från 1697-98 upprättad av Jonas Frijman.

1797 består prästgården av en tvåvånings manbyggnad i sten under tegeltak, brygghus i sten i nordvästra hörnet av manbyggnaden, köttbod, drängstuga i sten nordväst om manbyggnaden, en stenhöslänga, och en knutbyggnad nordväst om manbyggnaden. Den så kallade Holmbergflygeln tillkom under pastor Holmbergs tid 1821-1878, då den flyttades från Akebäck. En teckning från 1850-talet (bild 6) visar gårdsmiljön vid prästgården med manbyggnad och Holmbergflygeln. Teckningen visar att lillgården på den tiden endast sträckte sig fram till flygeln i söder och avgränsades av ett trästaket på stensockel. Idag kvarstår manbyggnaden (1), Holmbergflygeln (2) och brygghuset (3).

Till storgården hörde ladugård, får- och gethus, lada och stall. Skatteläggningsskartan från 1731 (bild 5) visar att det finns en ladugårdsbyggnad vid vägen söder om manbyggnaden. Vid 1800-talets mitt fanns två ladugårdslängor söder om manbyggnaden (laga skiftes karta 1873, bild 7), vilka revs i slutet av 1870-talet. En stenladugård byggdes ca 1880 i den norra delen. I nordväst uppfördes två magasin vid sekelskiftet 1900. En maskinhall uppfördes 1989 där en vagnsbod och garage tidigare låg.

Bild 5. Skatteläggningsskarta från 1731 upprättad av Johan Fineman.

Park och trädgård

I skatteläggningsskartan från 1697-98 (bild 4) framgår att området närmast prästgården och kyrkan utgörs av åkermarker. För ovanlighetens skull beskrivs själva gårdstomten: A1, "Huuss Tömpten af Sand och Swart milla. .... till huusseställen och fothetråd", A2, "Till Een Trädgård (1/32) af några äpeleTräa, Winbersbuskar och Kierssbers Träan och Krydsänger (1/32) till Jord fruchter", A3, "Till kåhl Säng (1/16) och Een Senapz Säng (1/16) Som kan göras till humblegård".

Skatteläggningsskartan från 1731 visar var trädgården låg. Den omfattade ett större område öster om manbyggnaden som var indelat i fyra kvarter. Under den påföljande hundraårsperioden utvidgas trädgården i öster. Laga skiftes karta från 1873 (bild 7) visar en omfattande kvartersindelat trädgårdsplantering öster om manbyggnaden, som även sträcker sig norr om kyrkogården. Trädgården anlades med mycket stor sannolikhet under prosten Holmbergs tid genom förnyelse och utökning av den gamla trädgården från 1700-talet.

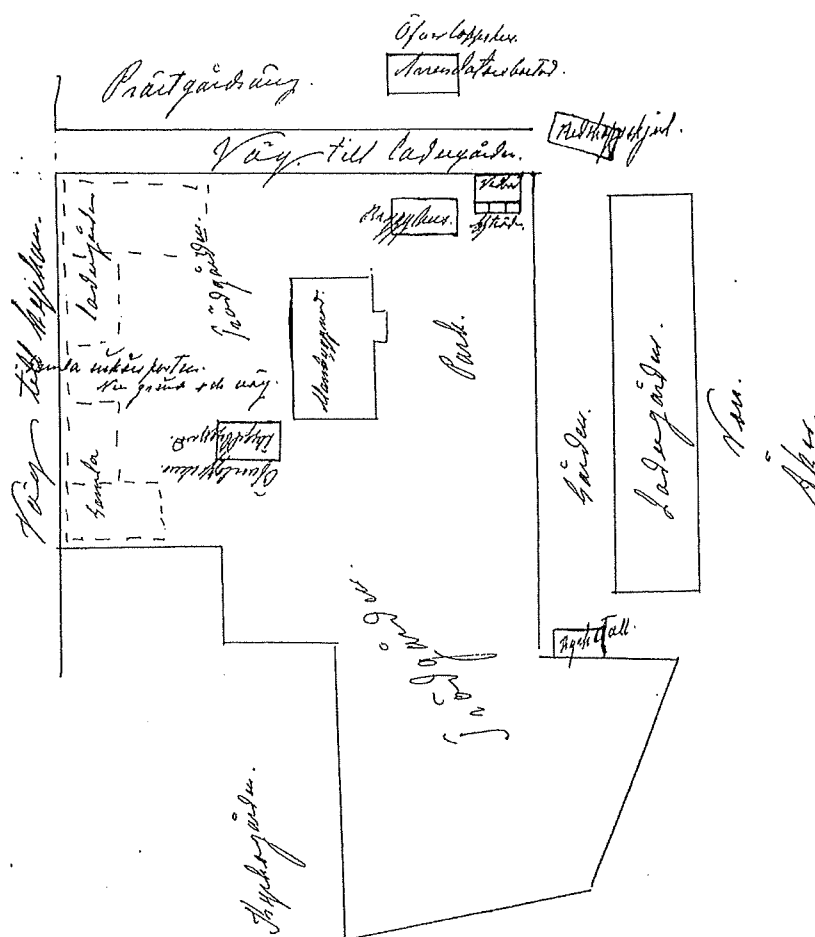
Bild 6. Follingbo prästgård 1850-tal. Här syns manbyggnad med tillbyggnader och Holmbergflygeln. Teckning av John May.

Bild 7. Laga skiftes karta från 1873.

Enligt uppgifter lämnade av prosten J F Johansson vid Nordiska Museets inventering 1917 fanns tidigare en fruktträdgård i den kvartersindelade trädgården. Givet att laga skiftes karta återger en korrekt bild av trädgården, var fruktträden planterade runt omkring kvarteren enligt gammal sed. Det skall även ha legat en mindre trädgårdsplantering omgiven av stenvmurar söder om manbyggnaden. Sannolikt refereras här till det område som låg alldeles framför manbyggnaden innanför trästaketet (se bild 6). I situationsplanen från 1917 (bild 8) beskrivs området öster och söder om manbyggnaden som trädgård och området norr om manbyggnaden som park. Efter att ladugården söder om manbyggnaden tagits bort i slutet av 1870-talet planterades en trädrad av hästkastanj vid fastighetsgränsen i söder, och lind i infartsallén. 1927 görs en uppmätningssritning av E. Cronlund (bild 9). Här finns förslag på en liten symmetrisk anläggning öster om manbyggnaden. Det är tveksamt om förslaget utfördes.

Bild 8. Situationsplan upprättad 1917 av prosten J F Johansson i samband med Nordiska Museets prästgårdsinventering. Norr pekar åt höger i bilden.

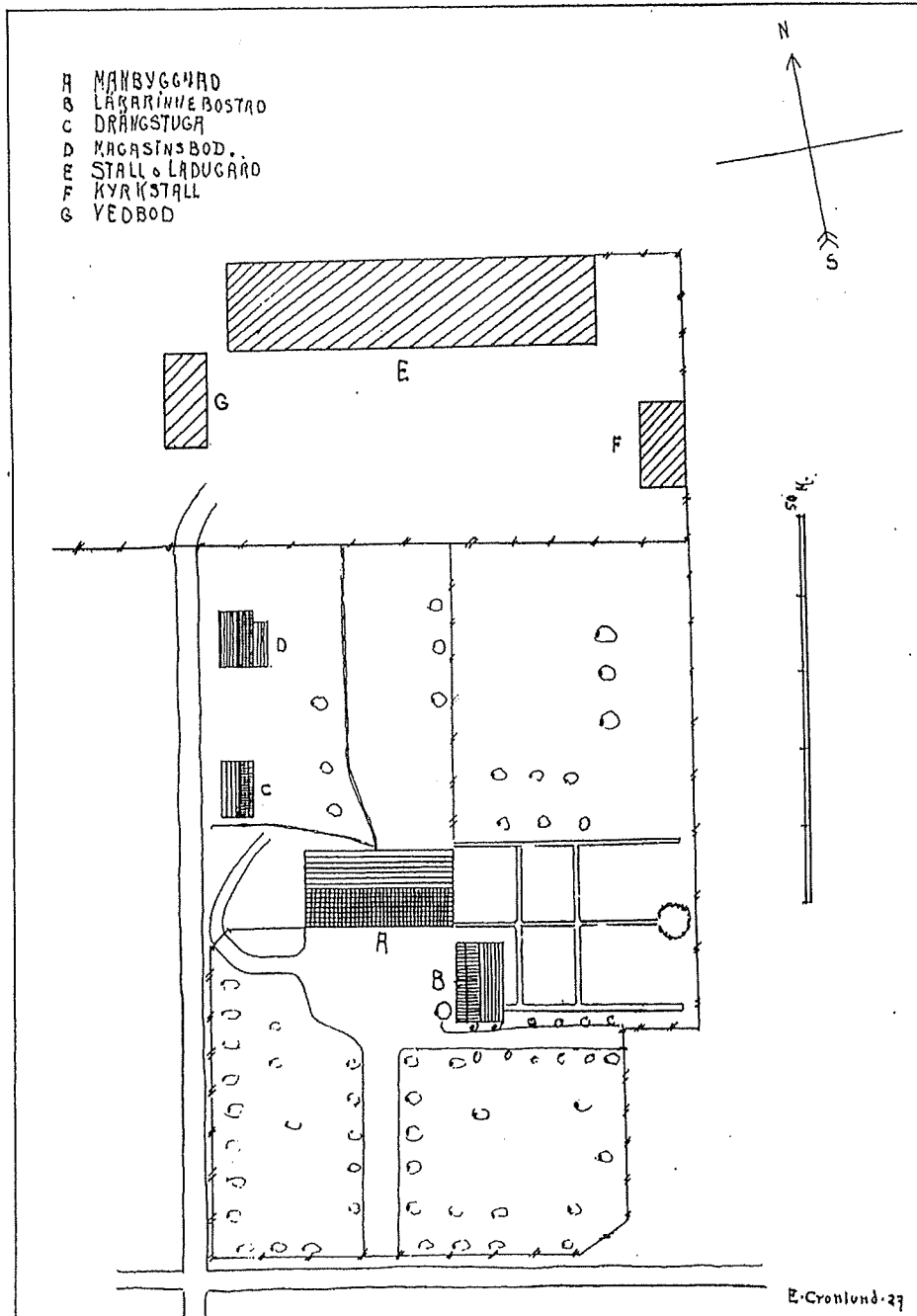

Bild 9. Situationsplan upprättad av E. Cronlund 1927.

BESKRIVNING AV PARK OCH TRÄDGÅRD

Idag karaktäriseras den gröna miljön kring Follingbo prästgård av ett parkliknande område med framför allt äldre lövträd och fruktträd. Lövträden är planterade vid infartsallén, som trädrader vid fastighetsgränsen och som enstaka solitärträd vilket skapar en öppen parkmiljö. Träden är friväxande och planterade från senare delen av 1800-talet till första delen av 1900-talet. I beskrivningen av parken har området delats in i: I) Den södra delen av parken, II) Den östra delen av parken och III) Den norra delen av parken.

Bild 10. Manbyggnad och Holmbergflygeln. Framför manbyggnaden finns en rundel omgiven av enstaka buskar. I rundeln finns en stensatt plantering.

I) Den södra delen av parken

Området omfattar parken söder om manbyggnaden. Infartsvägen till manbyggnaden kantas en allé med lind planterad vid sekelskiftet 1900. Träden är friväxande. Framför manbyggnaden finns en rundel omgiven av enstaka buskar av schersmin och gullregn. I rundeln finns en stensatt plantering.

Bild 11. Infartsallén planterad med lind från slutet av 1800-talet.

Bild 12. Den södra delen av parken fotograferad från väster mot kyrkogården. I bakgrunden syns en trädrad av hästkastanj, planterad i slutet av 1800-talet vid fastighetsgränsen mot kyrkogården.

I den västra och södra delen växer trädrader med hästkastanj, planterade vid sekelskiftet 1900. I öster utgör en trädrad med hästkastanj fastighetsgränsen mot kyrkans mark (bild 12). Trädraden markerar mittaxeln mot norr i den gamla kvartersindelade planteringen och är planterade i slutet av 1800-talet. Sydväst om Holmbergflygeln växer ett valnötsträd och ett körsbärsträd som härrör från första hälften av 1900-talet (bild 13). Valnötsträdet ger nötter av god kvalitet.

Bild 13. Den södra delen av parken fotograferad från öster. Närmast en trädrad med hästkastanj och ett körsbärsträd till höger i bilden.

II) Den östra delen av parken

Området omfattar den kvartersindelade trädgården enligt laga skiftes karta 1873 (bild 7). I öster avgränsas trädgården av en stenmur och syrenhäck mot kyrkogården och i norr av ett trästaket mot ekonomibyggnaderna. Fortfarande finns fruktträd kvar av den gamla fruktträdsplanteringen kring kvarteren. Här växer äpple, päron och ett flertal körsbärsträd (bild, 15, 16, 17). De äldsta fruktträden är troligtvis planterade i slutet av 1800-talet. Fruktträden växer delvis i kanterna av de gamla kvarteren som fortfarande är fullt synliga som upphöjningar i marken (bild 15, 17).

Det finns också mindre rester kvar efter trädgårdsodlingar i ett kvarter. Här växer några krusbärs- och vinbärsbuskar. Det finns också en mindre blomsterrabatt där det odlas perenner (bild 14).

Bild 14. Trädgårdsområde öster om manbyggnaden. Centralt finns några rester av ett tidigare trädgårdsland med bärbuskar och en blomsterrabatt.

Bild 15. Den gamla kvartersindelade trädgården med kvarstående fruktträd från senare delen av 1800-talet. Träden är planterade i kanten av äldre kvarter.

Bild 16. Den nordöstra delen av trädgården med spridda fruktträd. Närmast växer ett päronträd.

Bild 17. Trädgårdsområde nordost om manbyggnaden fotograferat från öster. I området växer enstaka fruktträd. Närmast i bilden anar man spåren efter de igenlagda kvarteren.

III) Trädgårdsområde norr om huvudbyggnaden

Området beskrivs som park 1917 (bild 8). Från manbyggnaden leder en stensatt gång till ekonomibyggnaderna. Den kantas av en allé med äldre askar som tillhör gårdens äldsta träd (bild 18). De äldsta askarna planterades sannolikt på 1860-talet. I området finns spridda buskar och några rabatter. I den norra delen finns en syrenberså. Ekonomibyggnaderna avgränsas av ett trästaket och en trädrad med ask och björk.

Bild 18.
Parkområde
norr om
man-
byggnaden
med gamla
askar.

Bild 19.
Man-
byggnaden
från väster
med en
nybyggd
uteplats
omgiven av
stenmurar.

SÄRSKILDA VÄRDEN

Prästgårdsmiljön vid Follingbo skapar tillsammans med kyrkan och kyrkogården en miljö med högt kulturhistoriskt värde. Den välbevarade helhetsmiljön med den vackra parken med högresta träd, manbyggnad och flygel i nordväst (f.d. brygghus), Holmbergsflygeln och ekonomibyggnader med varierande tillkomsttid, ger en bild av prästgårdens utveckling från 1700-talet till nutid i denna bördiga jordbruksbygd.

Parkmiljön är till stor del välbevarad med äldre tidstypiska arter och sorter, och har idag karaktären av en parkmiljö från slutet av 1800-talet. Parkens värde ligger i dess sammanhang med bebyggelsen vilket skapar en helhet, men också att den har en dokumenterad historia som leder tillbaka till 1700-talet och att man än idag kan se spår efter tidigare trädgårdsanläggning.

I prästgårdsparken växer ett flertal äldre lövträd. Det äldsta trädet är sannolikt planterade vid mitten av 1800-talet eller något senare. De övriga träden är planterade i senare delen av 1800-talet och under första delen av 1900-talet. Trädraderna med hästkastanj vid prästgården och kyrkogården är värdefulla att bevara. De ger en lummighet och rumskänsla då områdena utanför prästgården och kyrkan är utgöras av vidsträckt åkermarker. Det finns även en del äldre fruktträd, varav de äldsta sannolikt planterades under senare delen av 1800-talet. Generellt har de gamla träden har ett högt natur- och kulturmiljövärde. En stor del av den biologiska mångfalden är knuten till gamla träd, och idag utgör kyrkogårdar och prästträdgårdar viktiga miljöer för bevarandet av hotade växt- och djurarter.

UPPFÖLJNING

En mer utförlig vårdplan för underhållsbeskärning och framtida förnyelse av park och trädgård bör upprättas. Lövträden är generellt i gott skick. Samtliga träd är friväxande och bör så förbli. Vissa av de äldre lövträden är storkroniga vilket på sikt innebär en ökad risk för storm- och snöskador. Därför bör kronorna i vissa fall reduceras genom försiktig beskärning och gallring av torra grenar. Hästkastanj är känslig för ingrepp och beskärning bör ske under juli, augusti och september. Fruktträden är gamla och bör endast beskäras försiktigt med en gallring av torra grenar. De gamla körsbärsträden är känsliga för beskärning och bör helst inte beskäras alls utan endast gallras.

Då ett flertal av fruktträden är gamla kan det vara intressant att successivt förnya trädgården med fruktträd, men även på sikt med lövträd. Parkens öppna karaktär sedan 1800-talet bör dock bevaras. Det innebär att nyplantering av lövträd framförallt bör ske som ersättning i trädkrans och infartsalléer. Dvs, plantering av solitära lövträd bör vara sparsam. Vid nyplantering av frukt- och lövträd, buskar och perenner bör arter och sorter väljas som historiskt anknyter till bebyggelsemiljön. Här kan det passa att välja trädslag och sorter som var vanliga i slutet av 1800-talet. Förnyelse av valnötsträd bör lämpligen ske genom plantering av nötter från nuvarande träd för att bibehålla det genetiska ursprunget som sannolikt har rötter långt tillbaka i tiden.

LITTERATUR

Lemke, O. W., 1868. Visby stifts herdaminne.
Länsstyrelsen på Gotland, 2000. Inventering av lövmarker.
Fornminnesregistret. Riksantikvarieämbetet.

ARKIV

Gotlands Museums arkiv:
Alm, M-L., 1997-1998. Prästgårdsinventering på Gotland.
Nordiska museets prästgårdsinventering 1917. Kopia.
Follingbo prästgård. Fastighetsakt.

KARTOR

Skattläggningskarta Follingbo sn 1697-98 upprättad av Jonas Frijman . Kopia,
Gotlands Museums arkiv.
Skattläggningskarta Follingbo sn, Nygårds nr 1 1731. Lantmäteristyrelsen.
Lantmäteriet i Gävle. H 27-25:1.
Laga skiftes karta 1873. Lantmäteristyrelsen. Lantmäteriet i Gävle. 09-fbo-46.

BILDER

Bild 1, 3, 10-19. Eva Selin 2010.

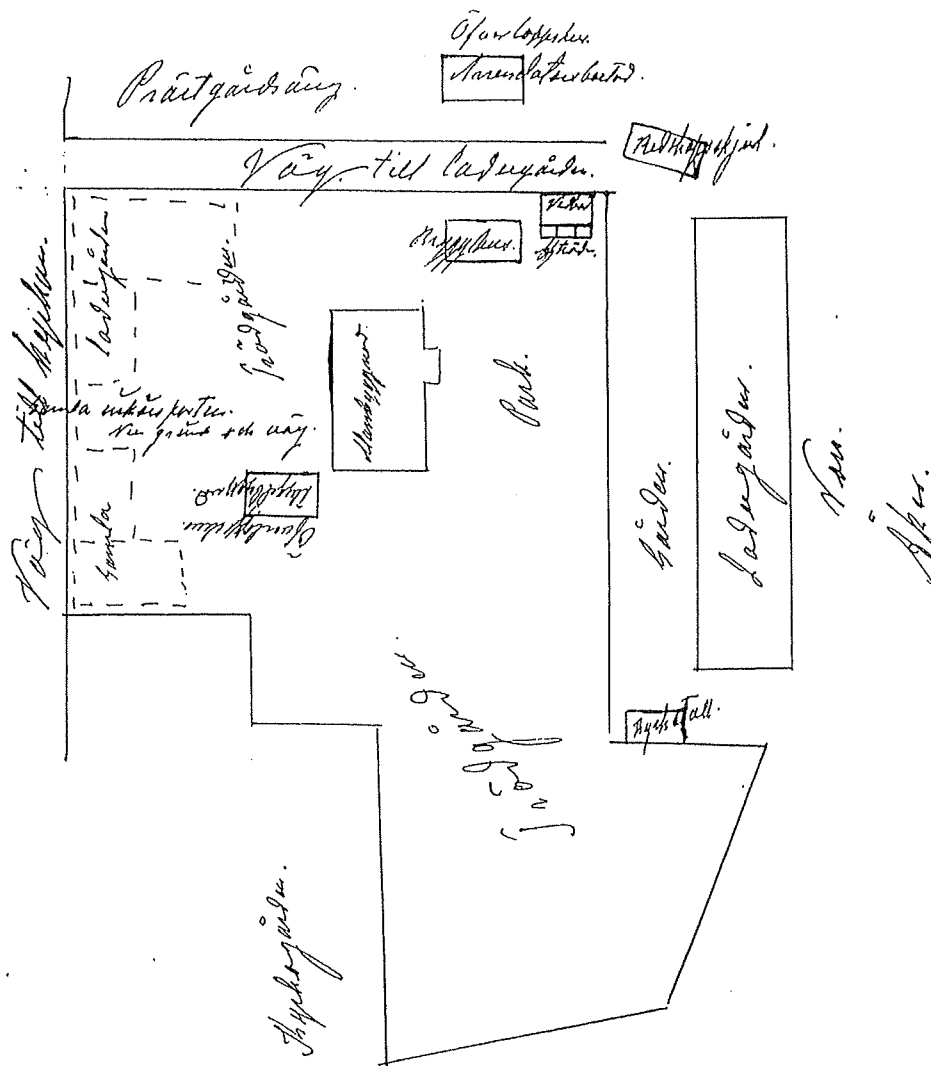
BILAGOR

Bil. 1: Ritning till Situationsplan Follingbo prästgård, Nordiska museet 1917.
Bil. 2: Situationsplan över Follingbo prästgårdspark med träd och buskar
numrerade. Eva Selin 2010.
Bil. 3: Tabell med träd och buskar angivna 2010. Träden anges med stamomkrets.

Situationsplan upprättad 1917 av prosten
J F Johansson i samband med Nordiska Museets
prästgårdsinventering

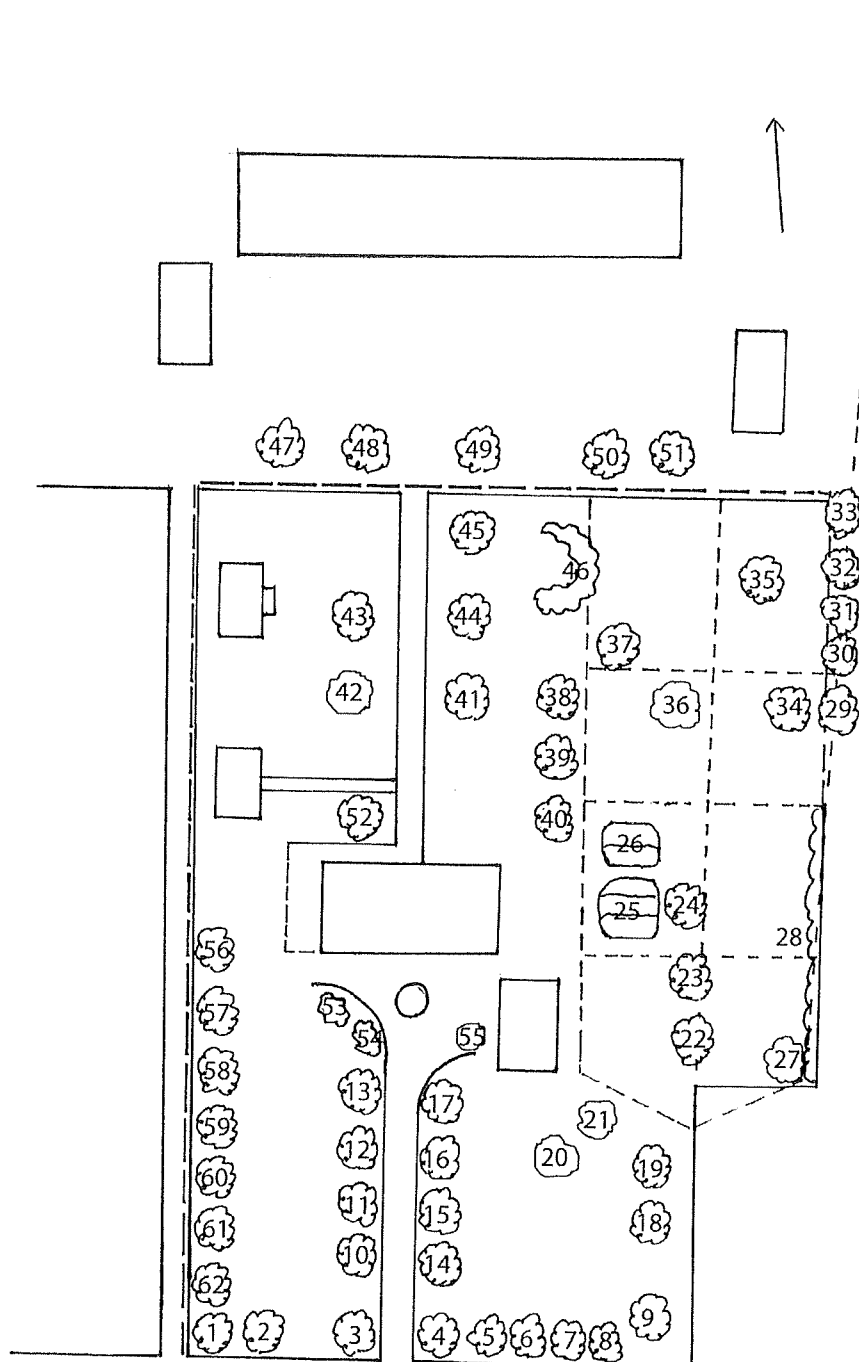
Bil 1

Follingbo Prästgården 1:1

Bil. 2

Situationsplan 2010 med träd och buskar numrerade.
De gamla kvarteren är streckade.

**Tabell för träd och buskar i trädgårdsparken,
Follingbo Prästgården 1:1**

Bil. 3

Träd nr	Art eller sort		Stamomkrets cm	Övrigt
1	Hästkastanj	<i>Aesculus hippocastanum</i>	137	
2	Hästkastanj	<i>Aesculus hippocastanum</i>	181	
3	Lind	<i>Tilia ssp.</i>	166	
4	Lind	<i>Tilia ssp.</i>	180	
5	Hästkastanj	<i>Aesculus hippocastanum</i>	157	
6	Hästkastanj	<i>Aesculus hippocastanum</i>	132	
7	Hästkastanj	<i>Aesculus hippocastanum</i>	132	
8	Hästkastanj	<i>Aesculus hippocastanum</i>	165	
9	Hästkastanj	<i>Aesculus hippocastanum</i>	200	
10	Lind	<i>Tilia ssp.</i>	170	
11	Lind	<i>Tilia ssp.</i>	191	
12	Lind	<i>Tilia ssp.</i>	181	
13	Lind	<i>Tilia ssp.</i>	205	
14	Lind	<i>Tilia ssp.</i>	170	
15	Lind	<i>Tilia ssp.</i>	170	
16	Lind	<i>Tilia ssp.</i>	183	
17	Lind	<i>Tilia ssp.</i>	197	
18	Hästkastanj	<i>Aesculus hippocastanum</i>	198	
19	Hästkastanj	<i>Aesculus hippocastanum</i>	155	
20	Valnöt	<i>Juglans regia</i>	Dubbelstammig	
21	Körsbär	<i>Prunus ssp.</i>	151	
22	Stenkyrke	<i>Malus domestica</i>		Äldre
23	Körsbär	<i>Prunus ssp.</i>	150	
24	Körsbär	<i>Prunus ssp.</i>		
25	Rabatt			
26	Bärbuskar			Krusbär, vinbär
27	Päron	<i>Pyrus domestica</i>	182	Sort?

28	Syren	<i>Syringa vulgaris</i>		
29	Hästkastanj	<i>Aesculus</i> <i>hippocastanum</i>		Yngre
30	Hästkastanj	<i>Aesculus</i> <i>hippocastanum</i>		Yngre
31	Hästkastanj	<i>Aesculus</i> <i>hippocastanum</i>		Yngre
32	Hästkastanj	<i>Aesculus</i> <i>hippocastanum</i>		Yngre
33	Surkörsbär	<i>Prunus cerasus</i>		
34	Äpple	<i>Malus domestica</i>		Äldre, sort?
35	Päron	<i>Pyrus domestica</i>		Sort?
36	Päron	<i>Pyrus domestica</i>	178	Sort?
37	Päron	<i>Pyrus domestica</i>		Sort?
38	Körsbär	<i>Prunus avium</i>		
39	Päron	<i>Pyrus domestica</i>		Sort?
40	Stenkyrke	<i>Malus domestica</i>		
41	Ask	<i>Fraxinus</i> <i>excelsior</i>		Dubbelstammig
42	Ask	<i>Fraxinus</i> <i>excelsior</i>	253	
43	Hästkastanj	<i>Aesculus</i> <i>hippocastanum</i>	175	
44	Ask	<i>Fraxinus</i> <i>excelsior</i>	211	
45	Ask	<i>Fraxinus</i> <i>excelsior</i>	256	
46	Syren	<i>Syringa vulgaris</i>		
47	Ask	<i>Fraxinus</i> <i>excelsior</i>		
48	Ask	<i>Fraxinus</i> <i>excelsior</i>		
49	Ask	<i>Fraxinus</i> <i>excelsior</i>		
50	Vårtbjörk	<i>Betula verrucosa</i>		
51	Vårtbjörk	<i>Betula verrucosa</i>		
52	Ask	<i>Fraxinus</i> <i>excelsior</i>	262	
53	Gullregn	<i>Laburnum ssp.</i>		
54	Schersmin	<i>Philadelphus</i> <i>coronarius</i>		
55	Gran	<i>Picea abies</i>		
56	Hästkastanj	<i>Aesculus</i> <i>hippocastanum</i>	167	

57	Hästkastanj	<i>Aesculus</i>	158
		<i>hippocastanum</i>	
58	Hästkastanj	<i>Aesculus</i>	88
		<i>hippocastanum</i>	
59	Hästkastanj	<i>Aesculus</i>	155
		<i>hippocastanum</i>	
60	Hästkastanj	<i>Aesculus</i>	148
		<i>hippocastanum</i>	
61	Hästkastanj	<i>Aesculus</i>	178
		<i>hippocastanum</i>	
62	Hästkastanj	<i>Aesculus</i>	137
		<i>hippocastanum</i>	